

69 (06/2023)

MEMORIA

PAMIĘĆ • HISTORIA • EDUKACJA

83. ROCZNICA DEPORTACJI PIERWSZYCH POLAKÓW DO KL AUSCHWITZ. NARODOWY DZIEŃ PAMIĘCI

37. POSIEDZENIE
MIĘDZYNARODOWEJ
RADY
OŚWIĘCIMSKIEJ

UNIKATOWE

FOTOGRAFIE
Z DEPORTACJI
PIERWSZYCH
POLAKÓW
DO OBOZU
AUSCHWITZ
WYSTAWA:
POCZĄTEK

TERRORU W
NAZISTOWSKICH
NIEMCZECH

ŁĄKA PAMIĘCI.
PRAWDZIWE
KORZENIE NA

„KORZENIE
POWSTANIA” W
GETCIE
WARSZAWSKIM

SPIIS TREŚCI

37. POSIEDZENIE
MIĘDZYNARODOWEJ RADY OŚWIĘCIMSKIEJ

STUDIA NAD HOLOKAUSTEM W AUSTRII –
NAJNOWSZE INFORMACJE

JULIA PIROTTE,
FOTOGRAFKA I CZŁONKINI RUCHU OPORU

ODNALEZIONO UNIKATOWE FOTOGRAFIE
Z DEPORTACJI PIERWSZYCH POLAKÓW
DO OBOZU AUSCHWITZ

83. ROCZNICA DEPORTACJI
PIERWSZYCH POLAKÓW DO KL AUSCHWITZ.
NARODOWY DZIEŃ PAMIĘCI

WYSTAWA O POCZĄTKACH TERRORU
W NAZISTOWSKICH NIEMCZECH

ŁĄKA PAMIĘCI. PRAWDZIWE KORZENIE
NA „KORZENIE POWSTANIA”

„RODZINA FRANK WE FRANKFURCIE
NAD MENEM, 1929-1933”

„HOMOSEKSUALNI MĘŻCZYŹNI
W KOMPLEKSIE OBOZOWYM RAVENSBRÜCK”

Zachęcam wszystkich do współpracy z nami. Prosimy o informacje i sygnały o wydarzeniach, projektach, publikacjach, wystawach, konferencjach czy badaniach, o których powinni dowiedzieć się nasi czytelnicy.

Nasz e-mail: memoria@auschwitz.org

Będziemy wdzięczni za promowanie miesięcznika w mediach społecznościowych.

Paweł Sawicki, Redaktor Naczelny

Wszystkie wydania: memoria.auschwitz.org

---

37. POSIEDZENIE MIĘDZYNARODOWEJ RADY OŚWIĘCIMSKIEJ

Podsumowanie działań Miejsca Pamięci Auschwitz, jak również prezentacja prac Muzeum Stutthof w Sztutowie oraz jego oddziału – Muzeum Piaśnickiego w Wejherowie, były głównymi tematami 37. dwudniowego posiedzenia Międzynarodowej Rady Oświęcimskiej, które 12 i 13 czerwca odbyło się – po raz pierwszy w historii MRO – w Gdańsku i w Sztutowie. Obradom przewodniczył dr hab. Grzegorz Berendt.

Obrady rozpoczęły się w Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku od wręczenia nominacji prof. Michaelowi Berenbaumowi, który nie był obecny na poprzednich posiedzeniach.

Dyrektor Muzeum Auschwitz dr Piotr M. A. Cywiński podsumował najważniejsze działania w Miejscu Pamięci Auschwitz, które miały miejsce od ostatniego posiedzenia MRO, a także planach Muzeum na najbliższy czas. Swoje wystąpienie rozpoczął od analizy frekwencji.

– Po załamaniu się związanym z COVID-19, w 2022 r. frekwencja zaczęła rosnąć. W tym roku do końca maja Muzeum odwiedziło ponad pół miliona osób, zatem możemy szacować, że w tym roku liczba odwiedzających może sięgnąć 1,7 miliona osób. Wzrost frekwencji przekłada się także na bezpieczeństwo budżetowe Muzeum - powiedział dyrektor Cywiński.

Wśród najważniejszych wydarzeń dyrektor Cywiński wymienił obchody 78. rocznicę wyzwolenia Auschwitz oraz Marsz Żywych, w którym wzięło udział prawie 10 tysięcy osób. Dzięki środkom finansowych przekazanych przez Marsz oraz Fundację Auschwitz-Birkenau rozpoczęła się konserwacja 8 tysięcy bucików należących do najmłodszych ofiar Auschwitz.

Dyrektor mówił również o różnorodnych projektach edukacyjnych kierowanych do różnych grup odbiorców, m.in. o popandemicznym wznowieniu wspólnych działań edukacyjnych edukatorów Muzeum i Yad Vashem, które odbywają się zarówno w Polsce, jak i w Izraelu, a także o dniu studyjnym poświęconym tematyce nauczania o historii drugiej wojny światowej i Zagłady w Ukrainie, a także nowych projektach prowadzonych wraz z firmami niemieckimi, jak np. seminarium dla managerów wyższego szczebla firmy Bayer AG z Niemiec.

– Drogę ku temu uTORował Volkswagen. Nasza współpraca trwa już od trzech dekad. Po pandemii grupy wolontariuszy z VW wrócili na teren Miejsca Pamięci. Coś, co jeszcze 10 lat temu wydawało się być bardzo trudne, teraz jest możliwe. Kolejne firmy zaczynają się zgłaszać i pytać o możliwości realizacji różnych programów. Pozwala to przełamywać pewne mury milczenia – podkreślił Piotr Cywiński.

Zapowiedział on też zbliżające się najważniejsze wydarzenie organizowane przez Międzynarodowe Centrum Edukacji o Auschwitz i Holokauście, konferencję metodyczną skierowaną do ekspertów z całego świata „Narzędzia z «tu i teraz» w nauczaniu o «wtedy» – nowe technologie w edukacji o Auschwitz i Holokauście”.

Wśród kwestii związanych z konserwacją mówiono m.in. o zakończonych pracach przy dachu budynku byłej komendantury oraz stolarki okiennej w Bloku 11 na terenie byłego obozu Auschwitz I, konserwacji ruin krematoriów oraz budynków murowanych na terenie byłego Auschwitz II-Birkenau, a także zbliżającym się otwarciu nowego laboratorium mikrobiologicznego w Pracowniach Konserwatorskich Muzeum. Dyrektor poinformował także, ze względu na konieczny remont powojennej struktury dachu w historycznym budynku sauny na terenie byłego obozu Auschwitz II-Birkenau, budynek ten będzie przez dłuższy czas zamknięty dla odwiedzających.

Oprócz tego członkowie MRO wysłuchali prezentacji dyrektora Piotra Tarnowskiego dotyczącej działania Miejsca Pamięci na terenie byłego niemieckiego obozu koncentracyjnego Stutthof.

Wśród najważniejszych wyzwań dyrektor Tarnowski wymienił prace nad nową wystawą stałą - której koncepcję przedstawił on członkom MRO - a także utworzenie odpowiedniej infrastruktury służącej odpowiedniej obsłudze zwiększającej się liczby odwiedzających.

STUDIA NAD HOLOKAUSTEM W AUSTRII – NAJNOWSZE INFORMACJE

W przeciągu ostatniej dekady badania nad Holocaustem oraz edukacja w tym zakresie zostały w Austrii zdigitalizowane. W kontekście szybkiego rozwoju w tej dziedzinie, podczas Seminarium EHRI, które odbędzie się w Wiedniu w styczniu 2024 roku, podjęta zostanie próba odpowiedzi na następujące pytania:

- W zakresie jakich tematów związanych z Holocaustem w Austrii badania prowadzone są z wykorzystaniem narzędzi cyfrowych, map, baz danych i repozytoriów cyfrowych?
- Które nowe wnioski i podejścia można generować z wykorzystaniem geo-danych? Jak wykorzystywać geo-dane w badaniach?
- Jak możemy (re-)lokalizować dokumenty, wspomnienia, konkretne wydarzenia przy pomocy aplikacji oraz map cyfrowych? Jaka nowa przestrzeń powstaje w wyniku nałożenia na siebie doświadczenia cyfrowego i obecności na miejscu?
- Jakie bazy danych są w Austrii wykorzystywane do prowadzenia badań nad Holocaustem? W jaki sposób korzystanie z różnych archiwów może usprawnić identyfikację, weryfikację oraz ponowną ewaluację nazwisk, miejsc oraz wydarzeń ponad granicami narodowymi i językowymi?
- W jaki sposób możemy weryfikować jakość źródeł (materiałów wizualnych, dokumentów osobistych, świadectw mówionych, dokumentacji prowadzonej przez sprawców, formularzy itp.)? Jakie konkretne możliwości i ograniczenia są charakterystyczne dla tych źródeł i jak do nich podchodzić w kontekście metod i narzędzi cyfrowych?
- Jak badacze mogą docierać do szerszego grona odbiorców za pośrednictwem blogów, podcastów oraz

wystaw online? Jakie umiejętności i narzędzia są niezbędne, by upowszechnić badania w szerokim gronie odbiorców?

Termin nadsyłania zgłoszeń: **15 lipca 2023 r.**

Wraz z partnerami EHRI Austria, Instytut Studiów nad Holocaustem Wiesenthala (VWI) organizuje seminarium metodologiczne mające na celu zaprezentowanie oraz podzielenie się wiedzą na temat narzędzi i metod cyfrowych oraz refleksjami dotyczącymi koncepcji teoretycznych istotnych dla Studiów nad Holocaustem w Austrii, Europie Środkowej i w innych częściach świata. Oferujemy urozmaicony program, który obejmuje wykłady wprowadzające, dyskusje i prezentacje w grupach oraz zwiedzanie Wiednia z perspektywy Holocaustu, w tym wizyty w archiwach i miejscach pamięci. Ponadto uczestnicy będą mieli możliwość przedstawienia krótkich nieformalnych prezentacji poświęconych prowadzonym przez nich badaniom na temat Holocaustu w Austrii, a także otrzymają informację zwrotną od innych uczestników i wykładowców. Seminarium będzie prowadzone offline w języku angielskim. Czekamy na zgłoszenia od początkujących i doświadczonych badaczy, pracowników archiwów oraz osób pracujących w miejscach pamięci lub zaangażowanych w programy edukacyjne.

Seminarium organizowane jest w ramach projektu EHRI przy wsparciu programu Komisji Europejskiej Horyzont 2020 przez

E l f t e r T r a n s p o r tBlatt 22

632 Bauer Kurt Israel	31. 7.29	784
633 Feiler Naftali Hirsch	2. 2.92	788
634 " Ruchla Lea Sara	10.10.95	787
635 Weiden Mendel Libe	18. 8.80	789
636 Quartner Gusti Sara	11. 2.05	792
637 " Elisa Sara	19. 9.31	793
638 Garfinkel Frieda Sara	23.10.07	790
639 " Edwin Israel	13. 5.32	791
640 Kellermann Irma Sara	9. 4.73	796
641 Werner Eugenie Sara	11. 9.75	797
642 Mandelbaum Hermine Sara	8.11.78	798
643 Aufricht Armin Israel	27. 2.74	794
644 " Hedwig Sara	16. 6.85	795
645 Beck Emilie Sara	29.11.68	803
646 Weigl Josef Israel	6. 4.76	800
647 " Emma Sara	22. 3.85	801
648 Vessei Dr. Constantin Iar.	5. 5.84	798
649 Kästler Ernst Israel	15. 1.80	810
650 " Irma Sara	11. 8.89	811
651 Apfelbaum Moses	27. 3.80	804
652 " Henriette Sara	28. 8.83	805
653 Pollak Jetti Henriette S.	20.12.77	812

Fragment listy deportacyjnej transportu 11, który wyruszył z wiedeńskiego dworca Aspang do Kowna na Litwie 23 listopada 1941 r. Deportacja składała się z 1000 żydowskich mężczyzn, kobiet i dzieci, którzy zostali rozstrzelani po przybyciu na miejsce. Nie wiadomo, kto przeżył.
Źródło: <https://www.doew.at/>

JULIA PIROTTE. FOTOGRAFKA, CZŁONKINI RUCHU OPORU

Memorial de la Shoah w Parks do 30 sierpnia 2023 prezentuje wystawę prac Julii Pirotte.

Julia Pirotte (Golda Perla Diamant) urodziła się 26 sierpnia 1907 roku i dorastała w biednej rodzinie żydowskiej mieszkającej w Polsce między Końskowolą a Lublinem. Jej ojciec był górnikiem. W wieku 17 lat została aresztowana za działalność w młodzieżowym ruchu Polskich Komunistów i spędziła cztery lata w więzieniu. W 1934 roku, przy wsparciu Międzynarodowej Organizacji Pomocy Rewolucjonistom, uciekła z Polski. Jej celem była Francja, gdzie jako uchodźczyni przebywała jej siostra.

Po drodze Julia spadła ze wzgórza i była zmuszona przerwać podróż w Belgii, gdzie rozpoczęła pracę w fabryce i wyszła za mąż za członka związków zawodowych Jeana Pirotte. W Brukseli uczyła się dziennikarstwa i fotografii w trybie wieczorowym. W latach 1938 i 1939 rozpoczęła karierę fotoreporterki swoją pracą poświęconą polskim górnikom przygotowanym na zlecenie magazynu związkowego oraz reportażem przygotowanym w krajach nadbałtyckich na zlecenie agencji prasowej Foto WARO.

Gdy w maju 1940 r. nazistowskie Niemcy najechały na Belgię Julia uciekła na południe. Wraz z kompanami towarzyszącymi jej podczas ucieczki młoda uchodźczyni osiadła w Marsylii, ponieważ tam znajdowały się fabryki. Rozpoczęła pracę w fabryce samolotów oraz jako fotografka na prywatnej plaży. W 1942 r. pracowała dla lokalnych tytułów, takich jak *Le Dimanche illustré*, *La Marselliaise* i *Rouge Midi*.

Julia dokumentowała fatalne warunki życia w slumsach Vieux-Port, położenie żydowskich kobiet i dzieci internowanych w obozie Bompard oraz działalność oddziałów maquis. Wraz z siostrą Mindlą Julia bardzo wcześnie dołączyła do ruchu oporu. Jako

agentka łącznikowa grupy FTP-MOI przemyciała ulotki, broń oraz fałszowała dokumenty. 21 sierpnia 1944 r. wzięła udział w wyzwoleniu Marsylii, dokumentując to wydarzenie przy pomocy swojego aparatu.

Julia Pirotte wróciła do Polski, gdzie w najlepsze trwała powojenna odbudowa. Jej brat Majer zmarł w radzieckim gułagu, a siostrę Mindłę poddano egzekucji w Niemczech po aresztowaniu za działalność w ruchu oporu. W 1946 r. Julia była w Kielcach w grupie nielicznych fotografów, którzy przeżyli pogrom. Jej reportaże to wzruszające świadectwo antysemityzmu, wciąż żywego w jej rodzinnym kraju. W kolejnych miesiącach podróżowała wraz z polskimi górnikami sprowadzanymi z Francji. W 1948 r. pracowała podczas Światowego Kongresu Intelktualistów w Obronie Pokoju we Wrocławiu wykonując portrety uczestników, pośród których znaleźli się Pablo Picasso, Irene Joliot-Curie i Aime Cesaire. W tym samym czasie została współzałożycielką Agencji prasowej WAF i objęła jej kierownictwo.

W 1957 r. Julia udała się do Izraela, gdzie doświadczyła życia w kibucu. Gdy wróciła do Polski kontynuowała pracę dla polskiej

Fotografie pochodzą z zasobów Memorial de la Shoah

ODNALEZIONO UNIKATOWE FOTOGRAFIE Z DEPORTACJI PIERWSZYCH POLAKÓW DO OBOZU AUSCHWITZ

Odnaleziono i opublikowano wyjątkową kolekcję zdjęć przedstawiających deportację pierwszych Polaków do tworzono niemieckiego obozu koncentracyjnego Auschwitz, która miała miejsce 83 lata temu, 14 czerwca 1940 r. Cyfrowe reprodukcje tych szczególnych dokumentów przekazał do Muzeum tarnowski kolekcjoner Marek Tomaszewski, autor publikacji „Tarnów – KL Auschwitz. Pierwszy transport do Piekła”.

„Proszę sobie wyobrazić reakcję pasjonata, kolekcjonera regionalistów, który pewnego pochmurnego dnia, siedząc w swoim pokoju, otrzymuje od kolegi z Kanady wiadomość z załącznikiem. Po jego otwarciu ukazują się zdjęcia bardzo znaczącego w historii miasta i kraju wydarzenia, z którego znana dotychczas dokumentacja fotograficzna jest bardzo skąpa” – napisał Marek Tomaszewski we wstępie do książki.

W odnalezionym albumie znajduje się 96 fotografii. „To pamiątka z czasów służby, należąca zapewne do jednego z funkcjonariuszy oddziału niemieckiej policji porządkowej (Schutzpolizei), stacjonującego w 1940 roku w dolnych koszarach przy ulicy Chyszowskiej (obecnie Mościckiego) w Tarnowie. Jego jednostka eskortowała 14 czerwca tegoż roku kolumnę więźniów idących spod tarnowskiej łaźni, ulicami Dębową, Wałową i Krakowską, na rampę kolejową przy dzisiejszej ulicy Bartla” – czytamy we wstępie.

Zdjęcia przedstawiają też funkcjonariuszy Schutzpolizei z dolnych koszar w Tarnowie, przejazd oddziału przez Zakliczyn oraz sceny związane z drugim transportem z Wiśnicza do KL Auschwitz 20 czerwca 1940 r. Dotąd historykom znanych było

zaledwie kilka fotografii z tamtych tragicznych wydarzeń. Teraz możemy zobaczyć album, który jest jednocześnie bardzo istotnym źródłem historycznym.

Zdaniem dyrektora Muzeum Auschwitz dr. Piotra M. A. Cywińskiego, znaczenie tego odkrycia wykracza zdecydowanie poza kontekst regionalny. – To wydarzenie na skalę porównywalną z odnalezieniem tzw. albumu Lily Jacob z transportami Żydów węgierskich do Auschwitz II-Birkenau lub albumu Karla Höckera ze zdjęciami załogi SS z obozu Auschwitz. Marek Tomaszewski przekazał Muzeum wysokiej jakości skany całej kolekcji, dzięki czemu staną się one wizualnymi dokumentami obrazującymi początki Auschwitz i historii więźniów, ofiar tego obozu – powiedział Piotr Cywiński.

Kierownik Archiwum Muzeum dr Wojciech Płosa podkreślił, że z punktu widzenia historii największego niemieckiego nazistowskiego obozu koncentracyjnego i zagłady szczególnie przykuwają uwagę te zdjęcia, które pokazują więźniów w drodze do obozu: – Żaden z tych mężczyzn, którzy wczesnym rankiem 14 czerwca 1940 roku szli pod liczną zbrojną niemiecką eskortą na dworzec kolejowy w Tarnowie, nie wiedział, jaki będzie cel ich podróży. Wielu z nich miało już nigdy nie wrócić do swoich bliskich. Wielu po długich cierpieniach

---

83. ROCZNICA DEPORTACJI PIERWSZYCH POLAKÓW DO KL AUSCHWITZ. NARODOWY DZIEŃ PAMIĘCI

---

14 czerwca 1940 r. to data uznawana za początek funkcjonowania niemieckiego nazistowskiego obozu koncentracyjnego i zagłady Auschwitz. Tego dnia Niemcy deportowali z więzienia w Tarnowie do obozu Auschwitz grupę 728 Polaków. Wśród nich byli żołnierze kampanii wrześniowej, członkowie podziemnych organizacji niepodległościowych, gimnazjaliści i studenci, a także niewielka grupa polskich Żydów. Otrzymali oni numery od 31 do 758.

Obchody 83. rocznicy tego wydarzenia odbyły się pod Patronatem Honorowym Prezydenta RP Andrzeja Dudy. Decyzją Sejmu RP 14 czerwca obchodzony jest jako Narodowy Dzień Pamięci Ofiar Niemieckich Nazistowskich Obozów Koncentracyjnych i Obozów Zagłady.

W wydarzeniach upamiętniających rocznicę na terenie Miejsca Pamięci wzięło udział 13 Ocalałych z Auschwitz, wicepremier i minister kultury i dziedzictwa narodowego prof. dr hab. Piotr Gliński, reprezentująca Prezydenta RP Zofia Romaszewska, przewodniczący Światowego Kongresu Żydów Ronald S. Lauder, a także przedstawiciele władz państwowych i samorządowych, korpusu dyplomatycznego, duchowieństwa, delegacje organizatorów obchodów, wielu instytucji i organizacji społecznych oraz wszyscy pragnący uczcić pamięć ofiar niemieckich nazistów.

Prof. Piotr Gliński rozpoczął swoje wystąpienie od cytatu z rtm. Witolda Pileckiego: „Znalazłem się – tak jak zresztą wszyscy nowo przybywający do Oświęcimia – w warunkach, które uderzyły we wszystkie moje dotychczasowe pojęcia. W ciągu paru dni czułem się oszołomiony i jakby przerzucony na inną planetę. Byłem świadkiem makabrycznych obrazków, wobec których zupełnie zbladło piekło

Dante’o”

– Obóz, który urządzono dla eksterminacji obywateli polskich, w krótkim czasie został też włączony w niemiecki plan tak zwanego „ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej”, czyli masowego mordu europejskich Żydów, i stał się światowym symbolem męczeństwa wielu narodów. Ogrom cierpienia, udręk, tortur fizycznych i krzywd zadanych ludzkiej duszy w tym miejscu przekracza możliwości ujęcia ich słowami – powiedział wicepremier Gliński. Dyrektor Muzeum Auschwitz dr Piotr M. A. Cywiński zauważył, iż trudno dziś sobie wyobrazić dramaturgię tego pierwszego transportu, który z Tarnowa nie wyjeżdżał do Auschwitz, a w nieznaną.

– To mogły być roboty, inne więzienie, obozy stworzone przed wojną na terenie Niemiec, to mogła być tzw. rozwałka. Nie widzieli zupełnie. Wyjechało 729 osób, jeden człowiek uciekł, biegł w kierunku lasu, padły strzały, do dziś nie wiemy, czy dobiegł, czy nie. Prawdopodobnie pierwsza ofiara KL Auschwitz, jeszcze przed przyjazdem docelowym. Dojechali do Krakowa i zastanawiali się, czy jadać bardziej w kierunku Generalnego Gubernatorstwa, czy bardziej w kierunku Śląska i na peronach usłyszeli, że właśnie padł Paryż. Potem okazała się cała reszta. Zostali skierowani tutaj – powiedział Piotr Cywiński.

Narodowy Dzień Pamięci Ofiar Niemieckich Nazistowskich Obozów Koncentracyjnych i Obozów Zagłady

14 czerwca 2023

– Dziękuję wszystkim, którzy przyczynili się do realizacji tej inwestycji, a szczególnie kustoszowi Miejsca Pamięci – Państwowemu Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu – i jego całemu zespołowi, a także radom i wszystkim, którzy wspierają działalność Muzeum, za konsekwentne realizowanie planu zwiększenia jego dostępności, likwidacji barier architektonicznych i otwarcia dla osób o szczególnych potrzebach – podkreślił.

Wsparcia finansowego dla tej inwestycji udzielili również Ronald S. Lauder oraz Joel i Ulrika Citron.

– Jestem zaszczycony, że mogłem wesprzeć takważną inwestycję w Muzeum Auschwitz-Birkenau, wraz z polskim ministrem kultury i dziedzictwa narodowego oraz Unią Europejską. Jest też dla mnie zaszczytem, że mogłem poświęcić część mojego życia na zachowanie autentyczności Auschwitz – powiedział Ronald S. Lauder, który jest także prezesem nowojorskiej Auschwitz-Birkenau Memorial Foundation, podczas konferencji zorganizowanej z okazji otwarcia nowego Centrum Obsługi Odwiedzających.

Organizatorzy obchodów rocznicowych:

- Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau
- Centrum św. Maksymiliana w Harmężach
- Centrum Żydowskie w Oświęcimiu
- Diecezja Bielsko-Żywiecka
- Fundacja movart
- Fundacja Pamięci Ofiar Auschwitz-Birkenau
- Fundacja Pobliskie Miejsca Pamięci Auschwitz-Birkenau
- Fundacja Pomnik Hospicjum Miastu Oświęcim
- Gmina Oświęcim
- Krakowska Fundacja Centrum Informacji, Spotkań, Dialogu, Wychowania i Modlitwy w Oświęcimiu
- Małopolska Uczelnia Państwowa im. rtm. Witolda Pileckiego w Oświęcimiu
- Miasto Oświęcim
- Miasto Tarnów
- Międzynarodowy Dom Spotkań Młodzieży w Oświęcimiu
- Muzeum Pamięci Mieszkańców Ziemi Oświęcimskiej
- Muzeum Zamek w Oświęcimiu
- Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie
- Prowincja św. Antoniego i bł. Jakuba Strzemię Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych Franciszkanów
- Starostwo Powiatowe w Oświęcimiu
- Stowarzyszenie Auschwitz Memento
- Stowarzyszenie Romów w Polsce
- Towarzystwo Opieki nad Oświęcimiem
- Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych

POCZĄTEK TERRORU W NAZISTOWSKICH NIEMCZECH

30 stycznia 1933 r. narodowi socjaliści przejęli rządy w Niemczech. Ustanowili oni terrorystyczną dyktaturę, pozbawiali praw, prześladowali i mordowali miliony ludzi. O wczesnych obozach koncentracyjnych w nazistowskich Niemczech opowiada wystawa, którą można oglądać m.in. w Miejscu Pamięci Dachau.

Obozy koncentracyjne odegrały centralną rolę w egzekwowaniu i utrzymaniu narodowosocjalistycznej władzy w Niemczech i okupowanej Europie. Dziś wielu ludzi zna nazwy dużych obozów koncentracyjnych lub zagłady, takich jak Buchenwald czy Auschwitz, ale niewielu słyszało o wczesnych obozach koncentracyjnych, takich jak Ahrensböck czy Breitenau.

Wczesne obozy koncentracyjne zostały założone w pierwszych miesiącach dyktatury narodowosocjalistycznej i często zamykane po kilku tygodniach lub miesiącach. Reżim narodowosocjalistyczny testował tam narzędzia przemocy. Droga do masowych morderstw na milionach ludzi nie była jeszcze wytyczona, ale została przygotowana. Wczesne obozy koncentracyjne były początkiem terroru.

Wystawa „Początek terroru” przedstawia w jedenastu rozdziałach rolę i funkcję, jaką w czasach narodowego socjalizmu pełniły wczesne obozy koncentracyjne. Na podstawie licznych biografii prześladowanych osób pokazuje, w jaki sposób te obozy przyczyniły się do utworzenia i umocnienia władzy narodowosocjalistycznej. Punktem wyjścia jest 15 obozów, które są upamiętniane w miejscach pamięci zaangażowanych w stworzenie tej wystawy. Stanowią one koło obozów koncentracyjnych na terenie III Rzeszy.

Wystawa jest prezentowana jednocześnie w... Patronatem honorowym objęła ją Minister Kultury...

Szczegółowe informacje na temat wystawy... edukacyjnego można znaleźć na stronach internetowych... oraz na stronie www.auftakt-des-terrors.de.

Spis treści:

- Droga do dyktatury
- Masaowe aresztowania w 1933 roku
- Miejsca więzienia i ich kompetencje
- Dowódcy i załogi strażnicze
- Więźniowie
- Warunki więzienne
- Przemoc i morderstwa
- Sąsiedztwo i opinia publiczna
- Rozwiązanie i reorganizacja
- Upamiętnienie po 1945 roku

Konzentrations Lager
der Standarte 208.

Auftakt des Terrors

Frühe Konzentrationslager
im Nationalsozialismus

**Eine Ausstellung
der Arbeitsgemeinschaft
„Gedenkstätten an Orten
früher Konzentrationslager“**

ŁĄKA PAMIĘCI. PRAWDZIWE KORZENIE NA „KORZENIE POWSTANIA”

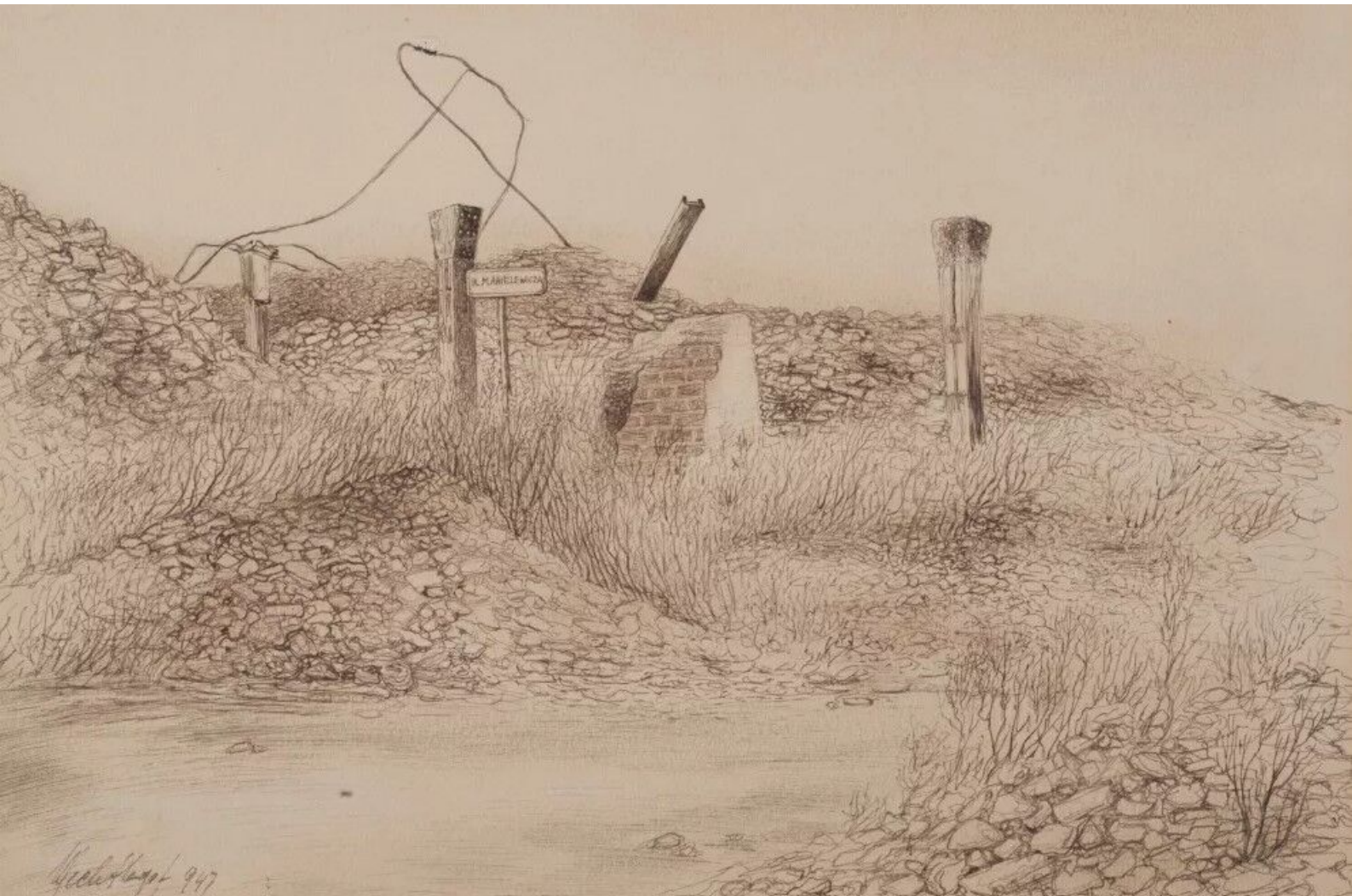
Tegorocznemu Marszowi Pamięci 22 lipca 1942 r. towarzyszyć będzie ekspozycja „Korzenie powstania. Opór w getcie warszawskim”. Jednym z jej elementów ma być kwietna łąka pamięci, złożona z gatunków typowych dla dawnego Muranowa.

Jeszcze przed wojną część z nich uprawiano w ogrodach i donicach, inne zaś rosły tam spontanicznie jako chwasty. Wiele z nich pozostaje liczna w Warszawie i okolicach, niekiedy pomimo dość energicznego tępienia na trawnikach, klombach czy kwietnych łąkach. Kilka gatunków, stosunkowo częstych na zwaliskach dzielnicy żydowskiej w latach 1945-49, dziś obserwuje się raczej nieczęsto. Dotyczy to ruderalnych, lecz nader ciepłolubnych komosy mierzliwej, bylicy rocznej oraz pieprzycy wirginijskiej, jak również firletki poszarpanej przywiązanej do tradycyjnie użytkowanych łąk, wreszcie gipsówki wiechowatej, objętej dziś ochroną częściową.

Kwietna łąka pamięci powstanie w postaci systemu zadarnień, typowego dla ekstensywnie użytkowanych zielonych dachów. System ten składał się będzie z szeregu donic, mat wegetacyjnych i ochronnych, podłoża, włókniny filtracyjnej, izolacji wodnej, wreszcie drenażu, o łącznej wysokości 0,1 m, a masie mniej więcej 110kg/m². Całość zajmie 31 m², z czego na sam kobierzec przypadnie 17 m². W donicach posadzone zostaną okazy zebrane przez twórczynię łąki, architektkę krajobrazu Natalię Budnik,

na matach zaś wysiane mieszanki nasion rodzimych i ruderalnych, czy to zebranych własnoręcznie, czy to otrzymanych ze społecznych banków nasion. Dosiew nasion kolejnymi partiami, w odstępach czasu, pozwoli rozciągnąć ich kwitnienie na czas paru tygodni. Kwiatową łąkę pamięci zasilać będą wody opadowe, retencjonowane w kubekach systemu donic, po czym dyfundujące matami do korzeni. Po zakończeniu wystawy formy dwuletnie oraz trwałe (byliny) zostaną przesadzone do większych donic. Nasiona kwiatów i traw jednorocznych, jak również cały pokos z nasionami, trafi do rąk działkowiczek.

Listę gatunków typowych dla ruin getta sporządził prof. Roman Kobendza (15.02.1866-24.11.1955), botanik i spolecznik związany z Wolną Wszechnicą oraz Ogrodem Botanicznym UW, potem z SGGW, zastużony dla ustanowienia parków narodowych w Puszczy Kampinoskiej i Górach Świętokrzyskich, jak również Ogrodu Botanicznego PAN w Powsinie. Kobendza był osobą szczególnie predestynowaną do opracowania takiej listy. Pochodząc z ubogiej, wiejskiej rodziny od dzieciństwa stykał się

Henryk Hechtkopf, „Getto warszawskie – ulica Anielewicza" (1947), zbiory ŻIH

„RODZINA FRANK WE FRANKFURCIE NAD MENEM, 1929-1933”

Dokładnie 94 lata temu, 12 czerwca 1929, we Frankfurcie nad Menem w Niemczech urodziła się Anna Frank. Fotografie rodziny Frank z tamtych czasów ukazują beztrioski świat; na żadnej z nich nie jesteśmy w stanie dopatrzeć się sytuacji politycznej i narastającego niepokoju.

Nowa wystawa czasowa „Rodzina Frank we Frankfurcie nad Menem, 1929-1933” prezentowana w Domu Anne Frank poświęcona jest czasom, w których Niemcy przeszły transformację z kraju demokratycznego w dyktaturę.

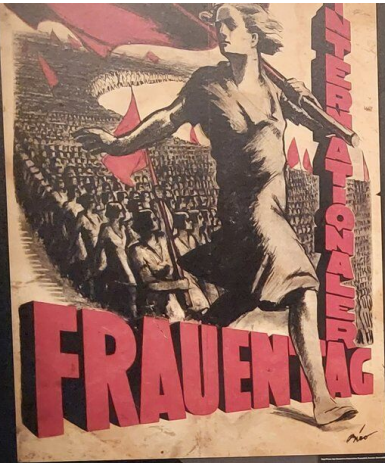
Wystawa opowiada historię rodziny Frank przebywającej we Frankfurcie na tle problemów gospodarczych, społecznych i politycznych, jakich doświadczali Niemcy. Rozpoczyna się ona narodzinami Anny Frank w Niemczech w 1929 r., ukazuje dojście do władzy Hitlera oraz jego antysemickiej Narodowosocjalistycznej Niemieckiej Partii Robotników (NSDAP), a kończy się emigracją rodziny Frank do Holandii w 1933 r.

Centralny punkt wystawy to życie rodziny Frank we Frankfurcie. Wokół niego wystawa buduje tło niepokojących zdarzeń dotyczących miasta i całego kraju.

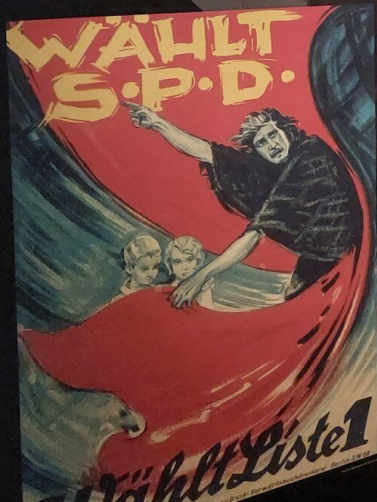
Zwiedzający oglądają oryginalne przedmioty należące do rodziny Frank, w tym skrzynię posagową, a informacje przekazywane są im za pośrednictwem zdjęć, filmów i tekstów. Wystawa wykorzystuje plakaty wyborcze i karty do głosowania, by pokazać, w jaki sposób niemiecka demokracja przekształciła się w dyktaturę.

Jak można przeciwstawić się rozkładowi demokracji i rosnącym nastrojom autorytarnym?

Wystawie towarzyszy krótka animacja poświęcona tej tematyce autorstwa studia kreatywnego Job, Joris & Mariek. Inspiracją do jej stworzenia była książka Timothy’ego Snydera „O tyranii”. Ten amerykański historyk, specjalista w dziedzinie Holokaustu, poprzez serię „lekcji” tłumaczy, jak możemy opierać się odrodzeniu ideologii autorytarnej.

Small informational text block.

Een verkiezingsbijeenkomst van de NSDAP in 1927. De teksten luiden: 'Deutschland leben', 'Simein in die Hitlerjugend!', 'Tod dem Marxismus' (Dood aan het marxisme), 'Frankfurter Beobachter' (Lees de Frankfurter Beobachter) (Lees de Volkskeuener) (Lees de Volkskeuener)

„HOMOSEKSUALNI MĘŻCZYŹNI W KOMPLEKSIE OBOZOWYM RAVENSBRÜCK”. WYSTAWA

17 czerwca w Miejscu Pamięci Ravensbrück otwarto wystawę pt. „Homoseksualni mężczyźni w kompleksie obozowym Ravensbrück”. Wystawa, przygotowana we współpracy z Muthesius Kunsthochschule Kiel, przedstawia mało dotąd zbadany aspekt historii niemieckiego obozu koncentracyjnego Ravensbrück.

Po powitaniu przez dyrektorkę muzeum, Andree Genest, Piotr Chruścielski, pracownik naukowy z Muzeum KL Stutthof w Polsce, przedstawił wprowadzenie do tematyki. Następnie Katharina Jesdinsky i Piotr Nathan z Muthesius Kunsthochschule Kiel zaprezentowali projekt wystawy i oprowadzili zwiedzających przez ekspozycję. Ponadto, studenci klasy „Rysunek i grafika” zaprezentowali linoryty i inne prace artystyczne, powstałe podczas jednotygodniowego pobytu w Miejscu Ravensbrück. W swoich pracach skupiają się na historii życia Gustava Fritza Herzberga, który zginął w 1942 roku w obozie męskim Ravensbrück.

Oprócz około 120 000 kobiet, w obozie Ravensbrück przetrzymywano również ponad 20 000 mężczyzn, osadzonych w odrębnym obozie utworzonym w nazistowskich Niemczech w kwietniu 1941 roku. Wśród nich było co najmniej 200 mężczyzn, którzy zostali deportowani do obozu Ravensbrück jako homoseksualiści. W hierarchii społeczności więziarskiej znajdowali się na bardzo niskim szczeblu.

Wystawa po raz pierwszy poświęca uwagę warunkom i doświadczeniom

więzienia i prześladowania homoseksualnych mężczyzn w Ravensbrück. Omawiane są również kontynuacje dyskryminacji i kryminalizacji po wyzwoleniu. W przeciwieństwie do innych grup prześladowanych, homoseksualnym ofiarom odmawiano przez dziesięciolecia uznania ich jako ofiar nazistowskich Niemiec po 1945 roku.

W centrum wystawy znajdują się biografie siedmiu mężczyzn, którzy zostali osadzeni w kompleksie obozowym Ravensbrück z powodu swojej orientacji seksualnej. Wystawa planszowa przedstawia ich życiorysy w kontekście prześladowań homoseksualnych mężczyzn w okresie narodowego socjalizmu w Niemczech.

Wystawę można oglądać do 1 października 2023 r. w dawnych warsztatach mechanicznych na tyłach terenu Muzeum Pamięci w godzinach 10-18.

Wystawa realizowana jest przez Muthesius Kunsthochschule Kiel we współpracy z Muzeum Pamięci Ravensbrück. Projekt odbywa się pod patronatem Parlamentu Europejskiego.

Homosexuelle Männer im Lagerkomplex Ravensbrück

Eine Ausstellung in der Mahn-
und Gedenkstätte Ravensbrück |
Stiftung Brandenburgische
Gedenkstätten

HOLZSCHNITT: MIA FEE SCHABBACH

MEMORIA

PAMIEĆ • HISTORIA • EDUKACJA

memoria.auschwitz.org

WYDAWCA

Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau

REDAKTOR NACZELNY

Paweł Sawicki

SEKRETARZ REDAKCJI

Agnieszka Juskowiak-Sawicka

REDAKCJA

Bartosz Bartyzel
Marek Lach
Łukasz Lipiński

KONTAKT

memoria@auschwitz.org

POWERED BY JOOMAG